

VERDUURZAMEN EN VERSTERKEN

KOPPELKANSEN IN HET AARDBEVINGSGBIED

Informatiebrochure Woltersum

**Hanzehogeschool
Groningen**

University of Applied Sciences

Kenniscentrum NoorderRuimte

COLOFON

Kenniscentrum NoorderRuimte
Lectoraat Aardbevingsbestendig en kansrijk Groningen
Zernikeplein 11
Postbus/P.O.Box 3037
9701 DA GRONINGEN

AUTEURS

Erika Zomerman MSc,
Joey Koning MSc,
Student-assistenten:
Laura Schouten,
Miriam Waterman,
Douwe Walinga

VORMGEVING

Sophie Tillema

Alles uit dit rapport mag worden gebruikt zonder toestemming van de auteur, onder de voorwaarde dat u de bron correct aangeeft. Andere voorwaarden zijn dat u dit rapport niet voor commerciële doeleinden gebruikt en dat u uw werk op basis van dit rapport onder dezelfde licentie (CC BY-NC-SA 4.0) verspreidt.

VERDUURZAMEN EN VERSTERKEN

KOPPELKANSEN IN HET AARDBEVINGSGBIED

Informatiebrochure
Woltersum

VOORWOORD

Met dit project willen we ontdekken hoe Woltersummers de duurzame toekomst van het dorp voor zich zien. Wat vinden jullie belangrijk in de energietransitie? Welke wensen en kansen zien jullie bij het versterken en verduurzamen van de woningen? Door alle inzendingen hebben we hier nu een mooi beeld van gekregen. Wij willen alle inwoners die aan het onderzoek hebben meegedaan dan ook ontzettend bedanken. Jullie opvattingen zijn van essentieel belang om de verduurzaming van Woltersum vorm te geven. Nu weten we waar behoefte aan is in het dorp en kunnen we concrete plannen gaan maken.

Wij bedanken de Provincie Groningen en de Natuur en Milieufederatie voor het ondersteunen van het project en het kenniscentrum NoorderRuimte van de Hanzehogeschool voor de uitvoering van het onderzoek.

Hartelijke groeten van de WEC,

Kees Westeneng

Laurens Mengerink

Taco Oldenburger

Jaap Ruivenkamp

Jaap van der Struik

Kirsten van den Bosch

ACHTERGROND

De afgelopen jaren heeft het aardbevingsgebied te maken gehad met veel ontwikkelingen. Momenteel staat deze regio voor grote opgaven rondom zowel het versterken en verduurzamen van woningen. Er liggen mogelijkheden om beide opgaven tegelijk aan te pakken, ook wel 'koppelkansen' genoemd. Dit onderzoek richt zich op het inzichtelijk maken van de koppelkansen in verschillende Groningse dorpen, waaronder Woltersum. Daarnaast kijkt het naar de bereidheid en mogelijkheden van haar bewoners om die koppelkansen (al dan niet gezamenlijk) op te pakken en de rol die de lokale energiegroepen daarin kunnen spelen. Met die inzichten willen we de Groninger dorpen op weg helpen in het voorbereiden en inrichten van de versterkings- en verduurzamingsopgave. Deze rapportage richt zich op het dorp Woltersum, waar we in november en december 2020 onderzoek hebben gedaan. Dit in samenwerking met de Woltersumse Energie Coöperatie.

Het onderzoek is uitgevoerd door het Kenniscentrum NoorderRuimte van de Hanzehogeschool Groningen. Het is mede mogelijk gemaakt door de startsubsidie welke door de Natuur- en Milieufederatie en de Provincie Groningen beschikbaar is gesteld.

OPZET

Het onderzoek is gericht op de vraag welke maatregelen voor verduurzamen en versterken realiseerbaar, betaalbaar en wenselijk zijn in Woltersum. Om dit te ontdekken zijn er enquêtes afgenomen onder de bewoners. Via die vragenlijst kon er vastgesteld worden 1) hoe er gekeken wordt naar de energietransitie, 2) welke maatregelen er al zijn genomen of nog gewenst zijn, 3) welke voorwaarden er aan verduurzamen en versterken worden gegeven, 4) in welke mate men bereid is om samen te werken aan deze opgaven en 5) wat men nodig heeft om koppelkansen te verzilveren. Aan de enquête heeft meer dan een derde (54 van de 155) van de huishoudens in Woltersum meegedaan.

In de oorspronkelijke opzet van dit onderzoek was een bewonersbijeenkomst voorzien. Tijdens deze bijeenkomst zouden dorpsbewoners middels een workshop nader kennis kunnen maken met de Koppelkansen. Deze bijeenkomst bleek vanwege de COVID-19 maatregelen niet haalbaar.

Daarnaast is tijdens de onderzoeksperiode door de Nationaal Coördinator Groningen sterker gekozen voor een individuele aanpak voor versterking van woningen. Hierdoor zijn niet alle Koppelkansen geschikt voor een gezamenlijke aanpak.

Vanwege deze twee ontwikkelingen richt deze informatiebrochure zich vooral op de resultaten van de enquêtes, aangevuld met aanbevelingen voor de werkgroep en dorpsbewoners voor verduurzamingsmaatregelen. De wensen van dorpsbewoners die op een andere manier bij de Woltersumse Energie Coöperatie kenbaar gemaakt zijn, zijn ook meegenomen bij de aanbevelingen.

BEVINDINGEN

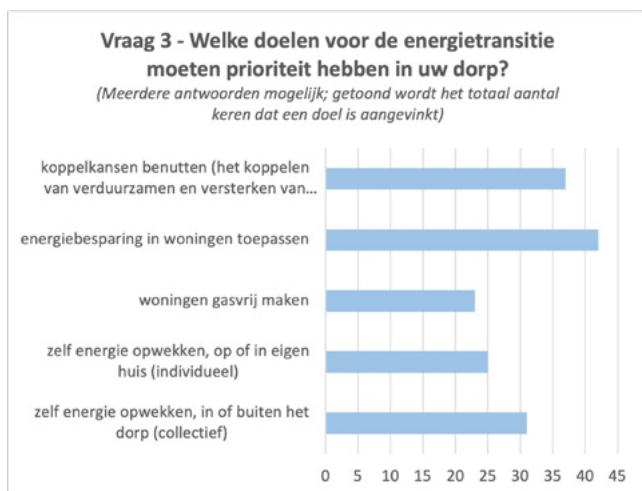
De bevindingen van de enquêtes hebben we ingedeeld op de genoemde 5 punten welke op de volgende pagina's verder toegelicht worden:

1. Perspectief
2. Maatregelen
3. Voorwaarden
4. Aanpak
5. Benodigdheden

Bij ieder aspect is de uitkomst van één van de vragen van de enquête opgenomen. Daarin is per antwoord op de vraag te zien wat het aantal of percentage bewoners is dat dat antwoord heeft ingevuld.

1. Perspectief

De meeste bewoners van Woltersum vinden klimaatverandering en energietransitie belangrijke thema's, waarvan ze vinden dat ze er zelf een belangrijke bijdrage in hebben. Ze zijn ook positief over de kansen die de energietransitie biedt voor de regio, vooral in relatie tot de leefbaarheid en lokale economie en werkgelegenheid. De meeste bewoners vinden dat de energietransitie begint in hun eigen woning. De bewoners van Woltersum vinden het in de eerste plaats van belang om energie te besparen, maar vervolgens ook om koppelkansen met de versterkingsopgave te pakken en eigen energie op te wekken, vooral collectief.

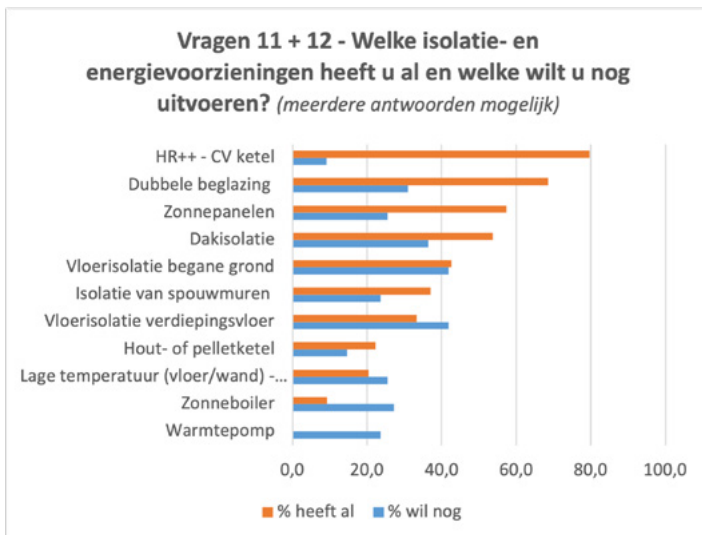

2. Maatregelen

Over het algemeen geven Woltersummers. aan meer met verduurzaming dan met versterking te willen doen. De aangegeven gemiddelde energiekosten in het dorp liggen lager dan het landelijk gemiddelde, en de meerderheid van de respondenten geeft aan enigszins tot zeer tevreden te zijn met de energiezuinigheid van hun woning. Dat is terug te zien in de maatregelen die al in veel huishoudens zijn genomen, zoals HR ++ ketels, dubbele beglazing, zonnepanelen en dakisolatie. Installaties die nog niet of nauwelijks aanwezig zijn, zijn warmtepompen en zonneboilers. Daar is wel wens naar bij meer dan 1 op de 5 bewoners. Het kan de moeite waard zijn om daar als dorp meer informatie over in te winnen. Bovenaan het wensenlijstje van 'nog uit te voeren maatregelen' staan vloer- en dakisolatie en dubbele beglazing.

Het is mogelijk dat juist de respondenten van de vragenlijst bewust(er) bezig zijn met of interesse hebben in besparing en verduurzaming ten opzichte van de Woltersummers die de vragenlijst niet hebben ingevuld.

3. Voorwaarden

Of deze maatregelen ook genomen gaan worden hangt voor veel bewoners af van de te maken kosten en de verwachte opbrengsten. Voor de meeste bewoners geldt dat ze de kostenbesparing door energiebesparing als belangrijkste reden zien om wel te verduurzamen, gevolgd door comfort en het milieu. Tegelijkertijd zijn het ook met stip de kosten die de meeste bewoners momenteel nog tegenhoudt om in duurzaamheid te investeren.

De verduurzaming van woningen hangt in de meeste gevallen vooral af van mogelijke subsidies en de aankomende versterkingsplannen. Daarnaast is er veel behoefte aan meer inzicht in persoonlijke kosten en opbrengsten bij verduurzamen. Zo willen bewoners zeker weten dat er méér comfort is na het nemen van maatregelen, dat ze een goed beeld hebben van kosten voor en na deze ingrepen en dat zoveel mogelijk van de bureaucratie rondom subsidies en hulp wordt vermeden. Hiervoor kunnen experts worden ingeschakeld om met bewoners mee te kijken en onzekerheden weg te nemen.

4. Aanpak

Naast de koppelkansen tussen verduurzamen en versterken, kunnen er ook koppelkansen tussen bewoners worden gezocht. Vanuit het dorp blijkt in ieder geval volop motivatie om de verduurzaming samen met anderen aan te pakken. Daarin is er geen sterke voorkeur aangegeven voor de groep waarmee dat wordt aangepakt, vaak het liefst met het hele dorp. Bewoners geven aan vooral samenwerking te zoeken in gezamenlijke adviezen door deskundigen, de inkoop van materialen en gezamenlijke informatieavonden. In Woltersum lijkt daarmee een lichte voorkeur voor advisering door experts te zijn, boven het onderling delen van kennis in het dorp. De Woltersumse Energie Coöperatie zou een belangrijke rol kunnen spelen in het inwinnen van dit soort adviezen.

Voor het opwekken van duurzame energie in of nabij het dorp geeft ruim 60% aan dit een aantrekkelijk idee te vinden. Deze vraag was gesteld in combinatie met het idee om dan ook gebruik te maken van subsidieregelingen, zoals de postcoderoosregeling voor zonneparken op daken of zonneweides. Tevens kan gedacht worden aan windmolens, zoals de kleinere varianten die op daken te plaatsen zijn of één grotere. Bij het daadwerkelijk uitwerken van deze opties is het belangrijk om bewoners de kans te geven hierin mee te denken en wensen kenbaar te maken. De aanleg van dergelijke energie-opwekmiddelen kunnen namelijk alleen succesvol gerealiseerd worden wanneer er voldoende draagvlak is.

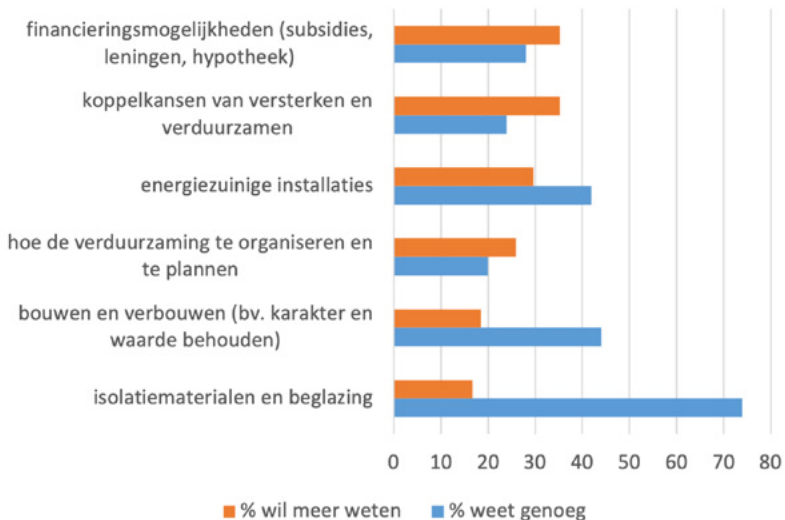
5. Benodigheden

Tot slot hebben we gekeken naar de behoeften van bewoners om koppelkansen daadwerkelijk te kunnen uitvoeren. Het blijkt dat er al genoeg informatie is over isolatiematerialen en beglazing, en in mindere mate ook over bouwen en verbouwen en energiezuinige installaties. Over deze punten zou er onderling kennis kunnen worden uitgewisseld, al dan niet gefaciliteerd door de Woltersumse Energie Coöperatie.

Er is juist nog behoefte aan meer informatie over financieringsmogelijkheden zoals subsidies, koppelkansen tussen versterken en verduurzamen, energiezuinige installaties en hoe de verduurzaming georganiseerd kan worden. Alhoewel er een aantal bewoners is dat aangeeft hier al genoeg over te weten, zouden er voor deze punten eventueel ook experts ingeschakeld kunnen worden.

Vragen 19 + 20 - Waar heeft u al voldoende kennis over en waar zou u meer over willen weten?

(meerdere antwoorden mogelijk)

CONCLUSIE

Over het algemeen worden er in Woltersum al goede stappen gezet in het verduurzamen van woningen en is er ook bereidheid om verder te verduurzamen. Enkele belangrijke leerpunten hiervoor op een rij:

1. De belangrijkste maatregel voor het (verder) verduurzamen van woningen in Woltersum is voor veel bewoners het inzichtelijk krijgen van de te verwachten **kosten (investeringen)** en **besparingen** en de **financiering** van de investeringen. Deze inzichten kunnen een relatief simpele stap zijn om bewoners over de streep te trekken.
2. Ten tweede is er behoefte aan **kennisontwikkeling** op een paar onderwerpen. Vooral op de onderwerpen 'financieringsmogelijkheden', 'koppelkansen tussen verduurzamen en versterken' en 'nieuwere energiezuinige installaties en maatregelen'. Vanuit Woltersum is er een voorkeur voor het inschakelen van experts om hier meer over te komen vertellen.
3. Veel bewoners krijgen een **individueel advies** voor versterking. Dit zal onderlinge verschillen opleveren in de versterkingsopgave. Daardoor is het helaas moeilijker om gezamenlijke koppelkansen te benoemen, en moeten deze per woning worden bepaald.
4. **Maatregelen** waar vooral nog veel behoefte aan is zijn dak- en vloerisolatie en dubbel glas. Dit zijn onderwerpen waar in het dorp al veel informatie over is die gedeeld kan worden, en wat aansluit bij de wens om gezamenlijk meer materialen en advies in te winnen.

ADVIES

Op basis van de conclusies is het advies om:

- Eén of meerdere experts uit te nodigen die aan de hand van voorbeelden inzicht kunnen geven in kosten, besparingen, verwachte effecten en terugverdientijden van installaties en maatregelen. Ook financieringsmogelijkheden zoals subsidies en aantrekkelijke leningen/ hypotheek moeten hierin meegenomen worden. Deze voorlichting kan door een energiecoach gebeuren, aangevuld met een installatiebedrijf (warmtepomp, zonneboiler, zonnepanelen) en medewerkers van een lokaal Energieloket. De Woltersumse Energie Coöperatie kan hier een faciliterende rol in spelen.
- De versterkingsopgave zal veelal op individuele basis gebeuren. Daarom is het van belang om in een zo vroeg mogelijk stadium de kansen voor verduurzaming en samenwerking hierin in beeld te brengen. Deze kunnen dan vervolgens mee worden genomen in de plannen voor versterking.

N.B. In de loop van het onderzoek zijn veel activiteiten en bijeenkomsten met groepen stilgelegd of beperkt, vanwege de COVID-19 maatregelen. De werkgroep heeft aangegeven dat het voor het zetten van volgende stappen noodzakelijk is om bewoners fysiek bij elkaar te komen. Zodra het mogelijk is, wil de WEC een energiecafé organiseren, bij voorkeur fysiek. Een toelichting op dit advies kan daar onderdeel van uitmaken.

Kenniscentrum NoorderRuimte
Hanzehogeschool Groningen
www.noorderruimte.nl

